**GRÜNTHAL, V.,** vt. **RIDALA.**

**GUSTAV I VAASA,** Rootsi kuningas 1523—60, pärit vanast Rootsi aadlisoost, sünd. arvat. 12. V 1496 Lindholmis (Rootsis), õppis mõne aja Upsala ülikoolis ja oli siis oma sugulase Sten Sture *jun.* õukonna liikmeks. Osa võtnud unioonivõitlusist, jäi ta taanlaste vangiks a. 1518 ja pääsis tagasi Rootsi alles 1520. Stokholmi veripulma järel liitus ta rahvusliku opositsiooni juhtidega ja valiti aug. 1521 Rootsi riigi valitsejaks ning Strängnäsis juunis 1523 kuningaks. Tema valitsemisaeg moodustab tähtsamaid perioode Rootsi ajaloos; usupuhastus viidi läbi, suurem osa kiriku varandusist võeti kroonule tagasi, millega pandi riigi tulundusele kindel põhi, uuendati ja rajati kindlale alusele maksudesüsteem, korraldati sõjaväge ning — mis väga tähtis — kuulutati kuninga troon pärandatavaks. G. V. oli väga ettevaatlik välispolitikas ja suutis hoolimata ähvardavatest sekeldustest naaberriikidega rahu alal hoida suurema osa oma valitsuse ajast. Selle järel kui Lüübeki ülivõim oli murtud n. n. krahvisõjas, millest G. V. oma langu Taani kun. Kristian III poolehoidjana osa võttis, tehti Taaniga Rootsi riigile vajaline rahu, mis kun. surmani kestis. Alles 50.-date aa. keskel rikuti rahu Rootsi ja Vene vahel, kuid sõda kestis ainult lühemat aega. Juba vara pööris G. V. oma tähelepanu Baltimaade olukorrile, mis ordu lagunemise sihis arenesid. Kuid alles 50-dail aa. moodustusid olukorrad seesugusteks, et küsimus tekkis aktiivsest segamisest Baltimaade asjadesse. Ordumeister H. v. Galen läkitas sügisel 1553 saatkonna Rootsi defensiivlepingu sõlmimiseks Liivi ordu ja Rootsi vahel. Lepingust ei tulnud midagi välja, kuid juba järgm. a. saadab kun. Liivimaale oma esindaja Joachim Burwitzi oludega tutvuma. Viimane toonitas oma aruandes, kuivõrra tähtis oli ordule saada Rootsist ja Soomest abi ja kuivõrra teiselt poolt ka kun.-le oli tähtis ordu toetus. Kun. tugis vist osalt neile lootustele, aga kui sõda venelastega suvel 1555 oli puhkenud, ei tahtnud ordu enam sellest osa võtta ja kun. tundis end sügavalt pettunud. Tagajärjeks oli, et kui Ivan Julma väed 1558. a. Baltimaadele tungisid, G. V. valmis ei olnud Eesti- ja Liivimaa kaitseks välja astuma. Temal oli küll politilisi agente kohal; ta muretses täpsaid teateid Baltimaade olukorrast, kuid ei soovinud aktiivselt sõtta segada, hoolimata sellest, et ta pojad, nii Eerik kui Johan, talle kõvasti pääle käisid. A. 1559 käis Liivi ordu saatkond jällegi Rootsis rahalist laenu palumas ja näib, nagu oleks kun. ka olnud valmis 20—30 a.-ks laenu andma Sonnenburgi ning Kuresaare lossi pantimise vastu, kuid sellest ei saanud siiski asja. Näib, nagu oleks G. V. saanud hästi aru olukorra tõsisusest, vähemalt selle järel, kui hertsog Magnus oli aprillis 1560 Liivimaale tulnud ja küsimus Tallinna saatusest omandanud ikka teravama kuju, ja nii tuli Balti küsimus arutusele Stokholmi riigipäeval juunis 1560, kuid kindlale otsusele ei jõutud. Veidi hiljemini tuli jällegi uus saatkond ordumeistri poolt Rootsi abi paluma ja viibis veel Rootsis vastust saamata, kui kun. suri 29. IX 1560. Balti politika jätkamine jäi uue kun. Eerik XIV (vt.) ja ta venna Johani hooleks.

Emil Hildebrand, Sveriges historia III (1903); J. R. Pallin, Underhandlingar mellan Sverige och Lifland 1554—60 (1860); Cl. Annerstedt, Grundläggningen af svenska väldet i Livland 1558—63 (1868); G. v. Hansen, Publikation aus dem Revaler Rathsarchiv I. Inhalt der Briefe G. W.-s (Beiträge III); K. H. v. Busse, Rembert Geilsheim (Mitt. II); Ajalool. Ajakiri 1926, lk. 14—16. *A. R. C.*

**GUSTAV II ADOLF,** Rootsi kuningas, sünd. Stokholmis 9. XII 1594; vanemad: Södermanlandi hertsog Karl (hiljemini kuningana Karl IX) ja Holsteini hertsoginna Kristiina. — Juba aa. 1601—02 viibis G. A. oma isaga Eestimaal ja Soomes, kui hertsog Karl ette võttis pika ringreisi neis maades sealsete olukordadega tutvumiseks. Noor prints sai sõjalise kasvatuse Rootsi tolleaegsete paremate väejuhtide juures, juba varakult tutvudes Evert Horn'iga (vt.) ja Jakob de la Gardie'ga (vt.). G. A.-i õpetajaks oli oma aja kuulus õpetlane Johan Skytte, kelle juhatusel G. A. omandas põhjaliku humanitaarse hariduse. Krahv Axel Oxenstjerna sai juba varakult ta heaks sõbraks. — Taaniga a. 1611 süttinud n. n. Kalmari sõjast võttis G. A. osa ja astus oma isa surma järel 17-aastasena troonile (1611). Taanlaste pealetungi pärast oli riik sattunud erilisse kitsikusse, ja rahu, mille G. A. oli sunnitud jaan. 1613 Knäredis alla kirjutama, sõlmiti Rootsile raskete tingimustega. Seejärel pööras G. A. oma pilgu ida poole, käis suvel ja sügisel 1614 Ingeri- ja Eestimaal, kus ta tutvus oludega ja pidas nõu Evert Horniga, kes oli Narva ja Ivangorodi asevalitsejaks. Järgmisel a. käis ta jällegi idaprovintside frondil, et, nagu ta ise ütles, õppida Hornilt sõjakunsti. Neil aa. kujunes G. A.-il vähehaaval arvamine, et Rootsi ei pea tungima kaugemale itta, vaid leppima juba tehtud vallutustega ja, kui võimalik, omandama endale otsustava võimu Läänemerel. Visade läbirääkimiste järel tehti rahu venelastega Stolbovas veebr. 1617; see osutus üheks kasulikumaist, mida Rootsi kunagi on sõlminud. Juba samal a. oli G. A. valmis pöörduma läände. Rootsi laevastik sõitis